

Conjunctuur

Havo
Economie
2008-2009

Inleiding

In de komende hoofdstukken gaan we in op het verschijnsel conjunctuur (de economische situatie en de verandering daarin). Dit sluit aan bij de vorige module, want dat ging over de hoogte van het bbp...

In deze module bespreken we het volgende in de hoofdstukken:

- 1) hoe beschrijf je de economische situatie (hoog en laagconjunctuur, en recessie)?;
- 2) hoe kan je voorspellen wat de economische situatie gaat worden (de rol van economische indicatoren)?;
- 3) hoe de markt zichzelf zou kunnen herstellen als het economisch minder gaat;
- 4) hoe de overheid zou kunnen bijdragen via haar begrotingsbeleid (anticyclisch begrotingsbeleid);
- 5) het prijskaartje van die maatregelen en waardoor het lastig is (de staatsschuld);
- 6) hoe de Centrale Bank kan bijdragen (de rente) en hoe via het Stabiliteitspact de begrotingsdiscipline wordt aangescherpt;
- 7) en hoe dit alles toch lastig kan zijn en dat een crisis lastig te voorkomen en snel om te buigen is.

Hoofdstuk 1: intro – het gaat goed, het gaat slecht – maar wat is 'het'?

De trend, hoogconjunctuur en laagconjunctuur

Ongetwijfeld heb je op het journaal, in krant, of in de les wel eens iemand horen zeggen dat het goed, of dat het slecht gaat met de economie. 'Het'... En wat zegt 'het' dan over jou? Je snapt dat het over economie gaat. Hoeveel producten en diensten er geproduceerd worden, maar vooral ook: hoeveel van deze gemaakte producten en diensten worden gekocht. De optelsom van de toegevoegde waarde van deze hoeveelheid verhandelde goederen en diensten noemt men het nationaal product (BBP). Op de een of andere manier wil iedereen dat deze waarde steeds toeneemt. Dat noemt men groei. 'Het' groeit dan. Maar je moet je natuurlijk altijd afvragen ten koste van wat het gaat. Als je bijvoorbeeld meer produceert, terwijl je ondertussen een bos kapt dat je niet bijplant, dan ben je misschien niet zo slim bezig. Gelukkig beseffen steeds meer landen, mensen en mensen in bedrijven dat groei niet ten koste van alles zou moeten gaan. Maar dan nog hebben heel veel mensen, landen, bedrijven er verschillende opvattingen over. Om het simpel te zeggen: sommige mensen zal het een worst wezen dat een mooi tropisch bos vol met dieren vervangen wordt door een suikerrietplantage dat misschien evenveel CO2 opneemt...

Terug naar de groei. Economen bekijken groei vaak over een korte periode en een langere periode. De gemiddelde groei van de economie over een langere periode noemen we de **trend**. Onder de trend(matige groei) verstaan we dus de gemiddelde groei over een bepaalde periode, bv 10 jaar.

Rabobank: groei Nederlandse economie in 2007 en 2008 2,75%

Amsterdam (BETTEN BEURSMEDIA NEWS) - De Nederlandse economie groeit dit jaar en volgend jaar met 2,75%. Dat schrijft de Rabobank in haar nieuwste kwartaalbericht. Daarmee stelt de bank haar eerder afgegeven verwachtingen naar beneden toe bij; in maart voorzag zij nog een economische groei van 3,25% voor 2007.

Na 26 jaar is de groei uit de economie

Oeso somber over Nederland

Een oudere werknemer begeleidt stalen balken. © ANP

Nederland stevent volgend jaar af op economische krimp. Daarmee doemt het spookbeeld op van begin jaren tachtig.

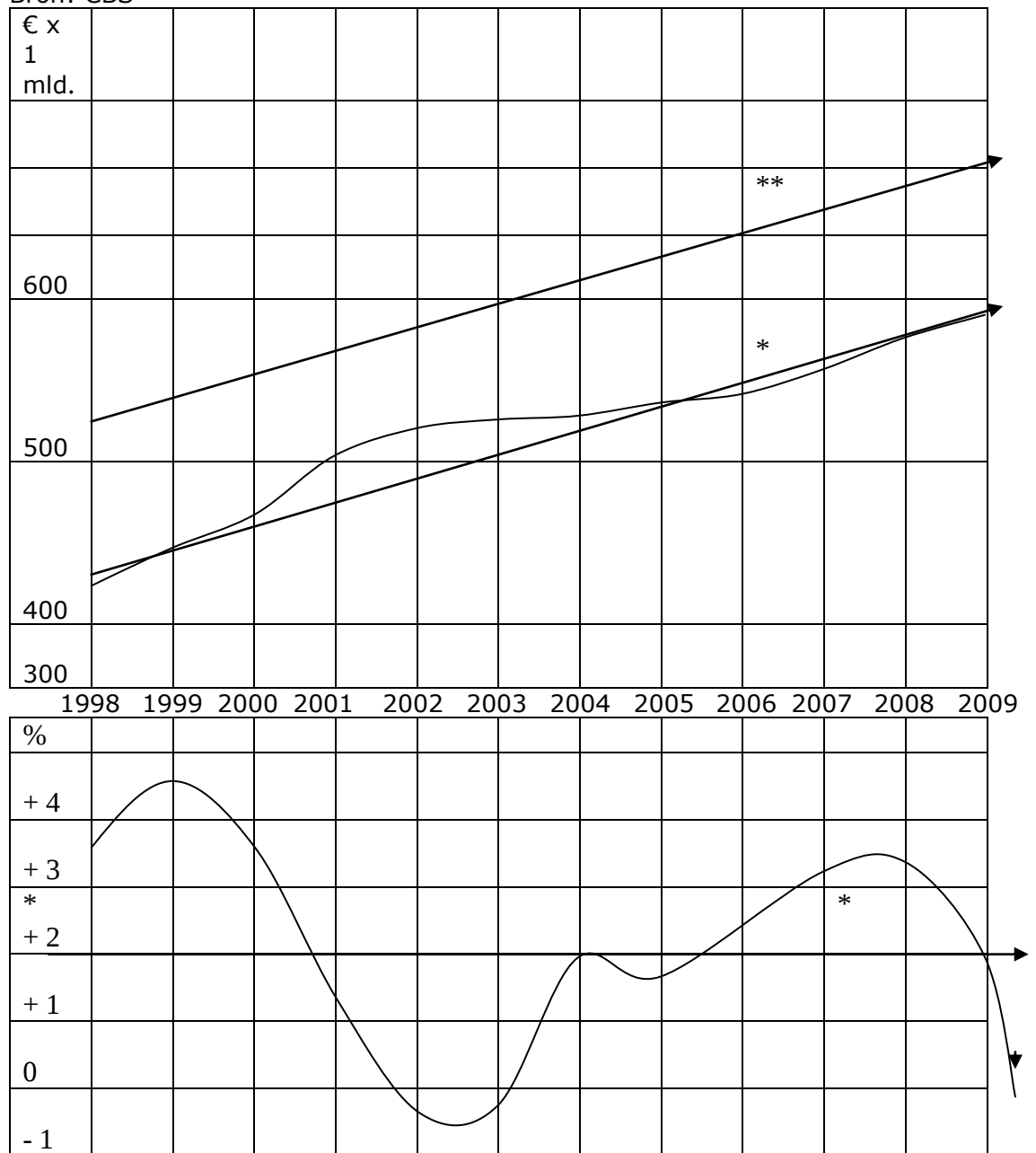
In het bovenstaande artikel wordt gezegd dat de economie de laatste 26 jaar alleen maar groei heeft gekend en dat volgend jaar de economie zal krimpen. In dat geval is er sprake van een trendbreuk. Gedurende die 26 jaar is de economie niet altijd even snel gegroeid. Er treden

versnellingen en vertragingen in de groei op die we conjunctuurschommelingen of conjunctuur noemen.

In een plaatje ziet dat er als volgt uit:

Figuur 1

Bron: CBS

→ ** = productiecapaciteit
→ * = trend / gemiddeld groeipercentage

Grof gezegd spreekt men van **hoogconjunctuur** als de groei van de economie boven de trend ligt. En van laagconjunctuur als het omgekeerde het geval is.

Opdracht 1 (in de les of thuis)

Bepaal met bovenstaande figuur hoe de economische groei in Nederland zich over de

periode 1998 – 2007 ontwikkelde en wanneer dus blijkbaar sprake was van hoog- en van laagconjunctuur.

Opdracht 2

- a. Stel je hebt een bedrijf in grijs toilet papier. Hoe zal je dan naar cijfers over economische groei kijken (in verband met je omzetverwachtingen)?
Beantwoord dezelfde vraag als producent van:
- b. Wit donstoiletpapier met roze hartjes.
- c. Handelaar in 2^e hands auto's
- d. Fabrikant van Spyker auto's. (voor wie ze niet kent: luxe sportwagens)

Jongeren vrezen 'groenpluk' door werkgevers

DEN HAAG - Jongeren waarschuwen werkgevers voor 'groenpluk'. Door toenemende tekorten aan personeel dreigen werkgevers stagiairs in dienst te nemen, terwijl die hun school nog moeten afmaken.

Dat stellen jongerenorganisaties van vakbonden en werkgeversverenigingen, zoals FNV Jong, CNV Jongeren en Jong Management van VNO-NCW, in een vrijdag verschenen ontwerpadvies van de Sociaal-Economische Raad ([SER](#)).

Het is voor het eerst dat de jeugdorganisaties van de sociale partners een SER-advies uitbrengen. Aanleiding is de slechtere arbeidsmarktpositie van allochtone jongeren ten opzichte van hun autochtone leeftijdsgenoten.

Opleiden

Nu kunnen met de aantrekkende economie volgens de raad voor alle jongeren de kansen op werk worden vergroot door hen allemaal goed op te leiden.

Het zou schadelijk zijn als werkgevers, net als eerder in tijden van hoogconjunctuur, gaan trekken aan jongeren die nog op school zitten. Bedrijven vragen immers om steeds beter geschoolde krachten en jonge werknemers zonder diploma worden in slechte economische tijden vaak als een van de eersten ontslagen. Werkgevers zouden jongeren dan ook moeten stimuleren zich in en naast het werk verder te scholen.

Toekomst

"Een van de opgaven voor de komende periode is om jongeren, ongeacht hun afkomst, stevig toe te rusten voor participatie en kansen te bieden op scholing, werk en inkomen: niet de afkomst, maar de toekomst telt. De slag moet nú gemaakt worden", schrijven de jongeren in

hun advies.

Werkloosheid

Sinds november 2004 daalt de jeugdwerkloosheid. Maar jongeren van niet-westerse afkomst profiteren nog nauwelijks van de toenemende vraag naar personeel. De werkloosheid onder allochtonen tussen de 15 en 24 jaar steeg in 2005 zelfs van 23 naar 26 procent, terwijl onder autochtone leeftijdsgenoten sprake was van een afname van 12 naar 11 procent.

De slechtere positie van allochtone jongeren komt vooral door hun gemiddeld lagere opleidingsniveau. Het SER-advies gaat voor een belangrijk deel over de aanpak van taal- en onderwijsachterstanden, het voorkomen van voortijdig schoolverlaten, goede doorstroming naar vervolgonderwijs en het uitbreiden van stageplekken en leerwerkplekken.

Verder moet er beter onderzoek komen naar discriminatie op de arbeidsmarkt

Uitgegeven: 12 januari 2007 09:37 Laatst gewijzigd: 12 januari 2007 10:52

Opdracht 3

- Verklaar dat als er lange tijd sprake is van hoogconjunctuur het verschijnsel van groenpluk gaat optreden.
- Wat zal bedoeld worden met discriminatie op de arbeidsmarkt?
- En als het nog langere tijd economisch goed gaat, denk je dat die discriminatie dan verdwijnt? Motiveer je antwoord.
- Stel dat het economisch slecht gaat, wat zal dat dan betekenen voor jongeren (gebruik bij je antwoord het artikel).

Het grappige met economische groei is dat zo gauw er maar weer iets nieuws berekend is, het meteen in het nieuws komt. Neem onderstaand bericht uit februari 2008 (een paar maanden dus voor de begin van de kredietcrisis...

Bos verwacht in 2008 stevige economische groei

Uitgegeven: 15 februari 2008 16:10

Laatst gewijzigd: 15 februari 2008 16:42

DEN HAAG - Minister Wouter Bos van Financiën verwacht ook voor 2008 "een stevige economische groei". Hij zei dat vrijdag na de ministerraad. Alle gepraat over een economische recessie is volgens hem "volstrekt buiten de werkelijkheid".

Bos verwees naar recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dat de Nederlandse economie vorig jaar met 3,5 procent is gegroeid. Het Centraal Planbureau (CPB) wilde volgens een uitgelekte raming voor dit jaar een groeiprognose van 1,75 procent hanteren, maar CPB-directeur Coen Teulings heeft vrijdag laten weten dat cijfer naar boven te zullen bijstellen. Bos onderstreepte dat het ook met de overheidsfinanciën goed gaat. Over vorig jaar was er sprake van een overschot van 0,4 procent, terwijl in het najaar nog met een tekort van 0,2 procent was gerekend.

Vacatures

De economische groei gaat gepaard met daling van de werkloosheid en toenemend aantal vacatures. De spanning op de arbeidsmarkt leidt tot hogere CAO-lonen. Minister Maria van der Hoeven vindt dat voorkomen moet worden dat de lonen over de hele linie de "lucht in gaan". Zij pleit voor maatwerk: "Kijk hoe de eigen bedrijfstak of het eigen bedrijf er voorstaat en pas de cao daarop aan."

Opdracht 4

- a. Noem met behulp van het artikel een aantal kenmerken van een tijd van hoogconjunctuur
- b. Wat wordt bedoeld met een recessie? En waarom Bos niet wil sprake over een recessie? Dus: waarom is hij als minister van Financiën zo bang dat mensen gaan denken dat er een recessie is?
- c. Wat vind je: mogen mensen bang zijn voor een recessie? Of anders gezegd: mag er volgens jou een recessie komen of niet? En als die mag komen ga je dan met de hele familie zitten bibberen? Geef argumenten voor je standpunt.

Economische groei EU komt bijna tot stilstand

Uitgegeven: 3 november 2008 12:16

Laatst gewijzigd: 3 november 2008 12:57

BRUSSEL - De economische groei in de EU-landen wordt dit jaar slechts half zo groot als vorig jaar, namelijk 1,4 procent. Volgend jaar komt de groei bijna tot stilstand op 0,2 procent.

In Nederland bedraagt de groei dit jaar nog 2,3 procent. Volgend jaar wordt dat 0,4 procent en in 2010 0,9 procent.

De Europese Commissie meldde dat maandag in haar herfstraming voor de economie. Minister Wouter Bos van Financiën zei vorige week al voor 2009 een groei van nul of een klein plusje te verwachten voor Nederland. Eerder raamde het Centraal Planbureau de groei voor komend jaar nog op 1,25 procent.

Recessie

In de eurozone (de vijftien landen die de euro hanteren) is nu al sprake van een lichte recessie, aldus de Europese Commissie. In het tweede kwartaal van 2008 kromp de economie in de eurozone met 0,2 procent en in het derde kwartaal met 0,1 procent.

Voor heel 2008 voorziet de commissie nog een groei van 1,2 procent in de eurozone. Volgend jaar is dat 0,1 procent.

Huizenmarkt

"De raming toont dat de EMU-economieën sterk geraakt worden door de financiële crisis", aldus EU-commissaris Joaquin Almunia (Economische Zaken). "De financiële crisis verergert de correctie op de huizenmarkt in enkele economieën op een moment dat de vraag sterk daalt."

De Europese Commissie meent dat maatregelen om de markten te stabiliseren zijn begonnen om het vertrouwen te herstellen, maar de situatie blijft erg wankel en de ramingen erg onzeker.

Contrast

Gevolg is dat de werkgelegenheid slechts marginaal toeneemt in de komende jaren: een kwart miljoen banen in 2009 en 2010. Dat staat in schril contrast met de 6 miljoen in 2007 en 2008.

De werkloosheid stijgt met 1 procentpunt, nadat die juist op het laagste punt in het decennium was gekomen.

Begrotingsoverschot

Nederland doet het relatief nog goed met een werkloosheid die volgend jaar oploopt van 3 naar 3,4 procent, tegen 7,8 procent in de EU en 8,4 procent in de eurozone. Ook wat betreft de overheidsfinanciën presteert Nederland boven het EU-gemiddelde. Het kent dit jaar een begrotingsoverschot van 1,2 procent en volgend jaar van 0,5 procent.

In de EU is dit jaar sprake van een begrotingstekort van 1,6 procent. Volgend jaar loopt dat op naar 2,3 procent.

Opdracht 5

Haal uit het artikel een aantal concrete gevolgen van laagconjunctuur

Je zou het misschien niet zo verwachten, maar een recessie hoeft helemaal niet zo erg te zijn. Lees onderstaande berichten en geef antwoord op de volgende vragen:

- Is een recessie nu eigenlijk erg voor de bouwsector, of niet?
- Is een recessie erg voor de consument?
- Is een recessie erg voor het bedrijfsleven?

Let wel: bij deze vragen moet je eigenlijk nuanceren: dus voor sommigen wel, voor sommigen niet...

Economische teruggang raakt bouwsector

Uitgegeven: 27 oktober 2008 12:29

Laatst gewijzigd: 27 oktober 2008 12:32

AMSTERDAM - De Nederlandse bouwsector heeft last van de vertraging van de economische groei. De orderportefeuille is in de maand september met 12 procent gekrompen, zo meldde maandag het Economisch Instituut Bouwnijverheid (EIB).

Het EIB meet de orderportefeuilles uitgedrukt in werkvoorraden. Daarmee wordt aangegeven voor hoeveel maanden er werk voorhanden is in de sector.

Door de krimp van de orderportefeuille in de burgerlijke- en utiliteitsbouw (B&U) met 12 procent is er in deel van de bouwsector nog 7,4 maanden werk voorhanden. Dat is het laagste niveau sinds augustus 2004.

FNV verwacht tekort arbeidskrachten in bouw

Uitgegeven: 3 december 2008 14:55

Laatst gewijzigd: 3 december 2008 15:04

UTRECHT - FNV Bouw verwacht na een tijdelijke dip in de werkgelegenheid, de komende jaren een tekort aan geschoolde arbeiders in de bouw.

"De komende jaren gaan 25.000 58-plussers met pensioen. Scholing van jongeren en andere nieuwkomers in de bouw is nodig om de tekorten aan te vullen die vanaf 2011 gaan ontstaan als de economie aantrekt."

Dat maakte voorzitter Dick van Haaster van FNV Bouw woensdag bekend.

Bijspringen

Volgens Haaster vindt 50 procent van de werknemers in de bouw dat de overheid moet bijspringen om de te steunen.

Haaster is daar op zich mee eens, maar vindt tegelijk dat de sector in zichzelf moet investeren.

"Investeer in arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, modern personeelsbeleid, vakopleidingen en het imago van de bouw om jongeren en vrouwen te werven. Dit is broodnodig om de gaten in de toekomst op te vullen", aldus Haaster.

Geen soelaas

De maatregel van minister Piet Hein Donner om werknemers die tijdelijk niet nodig zijn toch in dienst te houden, biedt volgens FNV Bouw geen soelaas voor de bouwsector.

"Bouwbedrijven die daar aanspraak op willen maken, moeten zich melden voor 1 januari 2009, maar dan zijn de problemen in de bouw nog lang niet zichtbaar."

Concrete maatregelen

De bond roept op tot concrete maatregelen als verlaging van de BTW van 19 naar 6 procent voor onderhouds- en renovatieprojecten.

Verder zou de overheid banken moeten aanspreken als die de hypotheekverstrekking bemoeilijken. "Zij veroorzaakten de crisis, kregen hulp en houden nu hun hand op de knip."

En hoe kan dit onderstaande nu weer? Zal dit ook voor drop gelden? (Of juist niet, omdat mensen minder lang in de file staan...)

Nederlander slaat zich door de crisis met bitterbal en kroket

Van onze verslaggever Wouter Keuning
gepubliceerd op **01 maart 2009** 20:51

Amsterdam - Niet alleen langdurig verblijf in het buitenland doet Nederlanders verlangen naar kroketten en bitterballen. Een stevige economische crisis blijkt ook erg goed voor de verkoop van de oer-Hollandse snacks.

Uit cijfers van marktonderzoeksbureau Information Resources Inc. blijkt dat de verkoop van bitterballen en kroketten in de afgelopen 52 weken fors is gestegen. Met name kroketten en bitterballen van Van Dobben doen het goed

Samengevat: In dit hoofdstuk hebben we dus gezien hoe de stand van de economie kan worden benoemd. Er is sprake van hoogconjunctuur als de economische groei in dat jaar hoger is dan de trend. En van laagconjunctuur als dit niet het geval is. De trend is de gemiddelde economische groei over een langere periode. Voor Nederland is die ruim 2 % per jaar. In de verschillende economische situaties (laag of hoogconjunctuur) heb je dus verschillende kenmerken als het gaat om de orderportefeuille van bedrijven, het consumenten en producentenvertrouwen, het aantal openstaande vacatures en de werkloosheid en het prijspeil. Waar die vacatures zijn, of waar ze juist niet zijn en je juist werkloosheid hebt, kan van sector tot sector verschillen. De ene sector is heel conjunctuurgevoelig (auto-industrie) en andere sectoren niet (bijvoorbeeld de zorg). Ook kunnen bedrijven zich goed door de crisis heenslaan door reacties van consumenten (kroketten eten) of bijvoorbeeld een zeer slimme marketingcampagne (zoals de voetbalplaatjes bij Albert Heijn). Bij een recessie heb je twee kwartalen achter elkaar negatieve economische groei.

Hoofdstuk 2: Economische groei: hoe weet je wat gaat komen?

Economen zijn in onze maatschappij nog wel eens het mikpunt van spot. Ze zijn goed in het achteraf verklaren van de gebeurtenissen, maar voorspellen is een stuk lastiger. Ze kunnen achteraf prima uitleggen waarom hun voorspellingen nergens op sloegen.....

Waarom wagen economen zich dan aan voorspellingen?

Voor een deel uit wetenschappelijke nieuwsgierigheid: klopt onze theorie? Voor een ander deel omdat de maatschappij of de overheid dat van ze vraagt.

Een voorbeeld: De overheid moet jaarlijks een begroting opstellen die met Prinsjesdag wordt gepresenteerd. Het is dan voor de overheid belangrijk om te weten hoeveel belasting ze het volgend jaar (ongeveer) zullen ontvangen, dan kunnen ze daar de uitgaven op baseren. Hoeveel belasting ze zullen ontvangen hangt af van hoe de productie en de inkomens in Nederland zich zullen ontwikkelen. En hier komt de econoom in beeld die wordt gevraagd een voorspelling te doen.

Voorspellen is moeilijk voor economen omdat het hierbij gaat om menselijk gedrag en dat laat zich niet altijd gemakkelijk voorspellen (zie de bitterballen...). Zullen consumenten echt meer gaan besteden als de overheid in tijden dat het slecht gaat de belasting verlaagt zodat ze meer geld ter beschikking hebben, of zetten ze het extra geld misschien liever toch even op de spaarbank omdat ze niet zeker weten of hun baan niet verloren gaat en ze werkloos worden. En geef ze eens ongelijk!

Als ze kiezen voor sparen heeft het overheidsbeleid niet veel nut gehad..... (en zit de econoom er weer lelijk naast).

DAF legt productie vrachtwagens tijdelijk stil

Uitgegeven: 5 december 2008 09:22

Laatst gewijzigd: 5 december 2008 10:40

EINDHOVEN - Truckbouwer DAF in Eindhoven legt vrijdag en maandag de productie van vrachtwagens stil. Een woordvoerder van DAF heeft dat laten weten.

Een teruglopende vraag naar vrachtwagens en het afzeggen van lopende orders zijn hiervan de oorzaak.

Volgens de woordvoerder ligt de assemblageafdeling volledig stil en wordt er op de afdeling waar de motoren worden geproduceerd gedeeltelijk gewerkt. De medewerkers zijn thuis. Mogelijk moeten zij hiervoor vakantiedagen inleveren.

DAF gaat ervan uit dat komende dinsdag de productie weer wordt hervat. Maar we bekijken de situatie van dag tot dag, aldus de woordvoerder.

DAF maakte al eerder bekend dat de productie in de laatste week van dit jaar en de eerste twee weken van januari stil zal liggen.

Opdracht 6

Het feit dat DAF besluit minder vrachtwagens te produceren zegt iets over wat men verwacht dat er met de economie in de diverse productielanden gaat gebeuren. Leg uit hoe dit verband zit en bedenk daarbij goed wat een vrachtwagen doet...

Opdracht 7

Als de productie van producten terugloopt, is dat soms een voorteken dat er een recessie aankomt (zoals in het voorbeeld van DAF), soms is het juist het gevolg van het feit dat er al een recessie is. Dat hangt af van het soort product.

- Noem een product (anders dan DAF) waarbij de (groei/krimp van de) hoeveelheid productie aangeeft dat het mogelijk economisch minder **gaat worden**.
- Bedenk nu een product waarbij het economisch al minder **is**
- Bedenk een product waarvan de productie juist toeneemt als het economisch minder **gaat worden**.
- Hetzelfde, maar dan als het economisch al minder **is**.

CBS: hoogconjunctuur in Nederland

Uitgegeven: 15 januari 2007

DEN HAAG - De Nederlandse economie is vorig jaar afgesloten in een staat van hoogconjunctuur. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft dat maandag geschreven in het wekelijkse webmagazine. Nederland heeft vorig jaar daarmee veel beter afgesloten dan 2004 en 2005.

Of er sprake is van laag- of hoogconjunctuur, hangt af van verschillende indicatoren. Zo kijkt het CBS naar zaken als de arbeidsmarkt, het consumentenvertrouwen en de mate van investeringen.

"Vergelijken we het beeld van eind december 2004 met dat van eind 2006 dan zijn het producentenvertrouwen en de werkloosheid het meest verbeterd", aldus het CBS

Opdracht 8

- Geef aan wat een **economische indicator** is.
- hoe ontwikkelen de in de tekst genoemde economische indicatoren zich als er sprake is van hoogconjunctuur?

Aantal werkzoekenden bereikt laagterecord

Uitgegeven: 17 april 2008 09:41

AMSTERDAM- Het aantal niet-werkenden werkzoekenden heeft een laagterecord bereikt, zo heeft het Centrum voor Werk en Inkomen donderdag gemeld.

Het daalde in maart met 12.000 tot 441.000. Dat zijn er minder dan in de vorige hoogconjunctuur in 2001, toen met 444.000 de laagste stand werd bereikt. Het aantal daalde in maart in alle leeftijdsgroepen

Werkgevers meldden in het eerste kwartaal van dit jaar ruim 81.000 vacatures aan bij het CWI. Dat is 4 procent meer dan in dezelfde periode in 2007.

Vooraf ondernemingen in de zakelijke dienstverlening meldden vacatures aan.

Opdracht 9

Bedenk zelf een drietal krantenkoppen die passen bij hoogconjunctuur en drie weer geheel andere titels die passen bij laagconjunctuur

NVM verwacht daling huizenprijs

Uitgegeven: 3 december 2008 10:19

Laatst gewijzigd: 3 december 2008 10:46

NIEUWEGEIN - De Nederlandse Vereniging van Makelaars (NVM) verwacht dat de huizenprijzen volgend jaar ongeveer 5 procent zullen dalen wegens de verslechterende economische omstandigheden.

Dit heeft NVM-topman Ger Hukker gezegd in een interview met dagblad AD dat woensdag is gepubliceerd.

"Het aantal transacties zal in het eerste halfjaar afnemen. Degenen die willen kopen, hebben moeite met het rondkrijgen van de financiering", zei een woordvoerder.

Stabiliseren

De makelaarsorganisatie, de grootste van Nederland, verwacht dat de woningmarkt in de tweede helft van het jaar weer zal stabiliseren.

Drie weken geleden bij de publicatie van de derdekwartalcijfers over de Nederlandse huizenmarkt gaf Hukker nog aan dat er sprake was van een 'stabiel prijsniveau'

Wel signaleerde Hukker een terughoudender opstelling van consumenten en waarschuwde hij voor het gevaar dat banken de kredietkraan voor hypotheeklen dreigen dicht te draaien

Zoekallehuizen.nl

Dat het minder gaat op de Nederlandse huizenmarkt werd woensdag ook bevestigd door cijfers van huizensite zoekallehuizen.nl. De zoekmachine, eigendom van Rabobank, heeft vorige maand 40 procent minder huizen in de verkoop genomen.

"Huseigenaren durven niet meer te verkopen uit angst dat het huis minder opbrengt dan gehoopt. Zij wachten af en hopen op betere tijden", aldus directeur Gijs den Hollander

Volgens de site stellen steeds meer huizenverkopers hun prijzen naar beneden bij en worden de prijsverlagingen ook groter. In november waren er meer dan vijf keer zoveel prijsverlagingen in vergelijking met een jaar geleden.

Opdracht 10

- a. Haal uit de tekst de verklaringen voor het dalen van de huizenprijzen.
- b. Kies twee van deze, of twee andere verklaringen en werk deze economisch juist uit.

Weer recordaantal orders voor Boeing in 2007

Uitgegeven: 4 januari 2008 08:53

Laatst gewijzigd: 4 januari 2008 08:54

SEATTLE - De Amerikaanse vliegtuigbouwer Boeing heeft in 2007 een recordaantal van 1413 orders voor nieuwe vliegtuigen ontvangen.

Vooraf de bij prijsvechters populaire 737 en de nieuwe 787 Dreamliner waren in trek. Ook het aantal bestelde vrachtoestellen was groter dan ooit. Dat meldde Boeing vrijdag.

Het is het derde jaar op rij dat Boeing meer dan duizend bestellingen heeft binnengesleept. Luchtvaartmaatschappijen bestelden in 2006 nog 1044 nieuwe toestellen bij de Amerikaanse bouwer, het jaar daarvoor 1002. Boeing had eind 2007 een orderportefeuille van ruim 3400 verkeersvliegtuigen

Opdracht 11

De grootte van een orderportefeuille wordt gezien als een economische indicator.

- Leg uit hoe de grootte van deze portefeuille inzicht geeft in de mogelijke economische groei.
- Leg uit dat de grootte van de portefeuille ook aangeeft dat het nu al economisch beter gaat.

Consumentenvertrouwen verder gedaald

Uitgegeven: 27 mei 2008 10:17

Laatst gewijzigd: 27 mei 2008 10:26

VOORBURG - Nederlandse consumenten zijn deze maand pessimistischer geworden over het economisch klimaat. De index voor het consumentenvertrouwen daalde van min 12 punten in april naar min 17 in mei.

Dat blijkt uit dinsdag gepubliceerde cijfers van het [Centraal Bureau voor de Statistiek](#). Sinds september 2007 is de stemming van de consumenten in mineur. Net als in voorgaande maanden is de daling van het consumentenvertrouwen vrijwel geheel toe te schrijven aan het verminderde vertrouwen in het economisch klimaat. De eigen financiële situatie ziet de consument nauwelijks somberder in, aldus het CBS.

De ondernemers in de industrie zijn in mei juist iets optimistischer geworden. Het producentenvertrouwen kwam uit op 3,7 tegen 3,0 in april. Dat is een lichte verbetering die volgt op een daling in de drie voorgaande maanden. De stemming onder de ondernemers is positief, maar wel minder uitbundig dan in het begin van 2008, aldus het CBS.

Consumenten oordeelden in mei zowel over het economische klimaat over de afgelopen twaalf maanden negatiever als over dat in de komende twaalf maanden. De vraag over de economische toekomst is in bijna vijf jaar niet zo negatief beantwoord.

Over hun eigen financiële toekomst lieten de consumenten zich iets somberder uit dan in april. Per saldo nam de koopbereidheid onder consumenten voor de vierde achtereenvolgende maand licht af.

Opdracht 12

Geef aan hoe consumenten- en producentenvertrouwen doorwerken op de economische groei.

'Recordstijging Nederlandse kerstuitgaven'

Uitgegeven: 23 december 2007 17:49

Laatst gewijzigd: 23 december 2007 19:06

LEIDSCHEENDAM - Nederland besteedt dit jaar 15 procent meer geld aan kerstinkopen dan vorig jaar. Dat voorspelt de Raad Nederlandse Detailhandel (RND) zondag op basis van de voorlopige weekendcijfers van de leden.

"Als de trend zich maandag zo voortzet, is de kerstomzet dit jaar 700 miljoen euro", vermoedt directeur Henk Kok. "Dat zou een recordbedrag zijn."

Op zaterdag vestigde de Nederlandse consument ook al een record, namelijk het meeste aantal pintransacties op één dag. De Nederlandse kopers voerden de zaterdag voor kerst negen miljoen betalingen uit per pin, bijna vierhonderd stuks per seconde.

Weekeinde

Als verklaring voor de enorme stijging noemt de RND het 'lange weekeinde' voor de kerstdagen en ook het uitstekende koopweer. "Als het gestormd en pijpenstelen geregend had, hadden we deze resultaten niet gehaald", erkent Kok.

"De consument heeft alle tijd en ruimte gekregen om boodschappen en inkopen te doen."

Opdracht 13

Schrijf zelf een artikel over hoe de Sinterklaasinkopen in bijvoorbeeld 2010 desastreus kunnen zijn verlopen, maar dat de minister van financiën toch geen enkele reden tot paniek ziet.

Samengevat: Economen moeten voorspellingen doen over de ontwikkeling van de economie. Dit omdat bijvoorbeeld de overheid inzicht moet krijgen hoeveel belasting ze gaan ontvangen en of ze eventueel het beleid moeten bijsturen. Het inschatten is lastig. Er wordt gebruik gemaakt van indicatoren die iets kunnen zeggen over hoe de economie zich zal ontwikkelen. Deze economische indicatoren zijn bijvoorbeeld het consumentenvertrouwen en de orderportefeuille van bedrijven. In een schema kan je dit als volgt weergeven:

Indicator	laagconjunctuur	Hoogconjunctuur
Orderportefeuille bedrijven	Laag	Hoog
Consumenten en producentenvertrouwen	Laag	Hoog
Werkloosheid	Hoog	Laag
Aantal openstaande vacatures	Laag	Hoog
Economische groei	Laag	Hoog
Etc..		

Hoofdstuk 3: Dempende werking van de markt

FNV en CNV schroeven looneisen op na groeicijfers

Uitgegeven: 10 augustus 2006 17:22

DEN HAAG - De flinke economische groei is voor de FNV en het CNV aanleiding hun looneisen voor volgend jaar op te schroeven. De vakcentrales hanteren nu een maximale looneis van 2 procent.

De vakbeweging maakt de looneisen voor het komende jaar pas bekend rond Prinsjesdag, zoals altijd. "Maar dat er in 2007 meer te verdelen valt, is nu wel duidelijk", zei een FNV-woordvoerder donderdag.

Als de economie en werkgelegenheid zich zo positief blijven ontwikkelen, zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Centraal Planbureau donderdag meldden, verwacht vice-voorzitter Rienk van Splunder van het CNV dat er 1 procent boven op de inflatie gevraagd kan worden. Dat betekent bij een inflatie van 1,5 procent een looneis van maximaal 2,5 procent volgend jaar.

Beide vakcentrales benadrukken dat de economische groei mede te danken is aan de loonmatiging die werknemers de afgelopen jaren geaccepteerd hebben. Volgens de FNV-woordvoerder kiest de vakbeweging in Nederland altijd voor een verantwoorde loonontwikkeling. "Wij zijn er niet op uit met hoge looneisen banen te vernietigen en werkgevers te stimuleren hun productie te verplaatsen. Werkzekerheid is voor onze leden het belangrijkste punt. Maar we zijn er ook niet voor om onnodig geld te laten liggen bij de werkgevers."

Premieverlaging

Om de kosten voor werkgevers niet onnodig op te drijven, eist de FNV dat de overheid ook een duit in het zakje doet en premies voor werknemersverzekeringen voor werkloosheid (WW) en arbeidsongeschiktheid (WAO/WIA) verlaagt. Zowel werkgevers als vakbonden klagen al jaren dat de premies te hoog zijn, waardoor de sociale fondsen nu overvol zitten. Volgens de FNV-zegsman slaat de overheid met lagere WW-premies twee vliegen in één klap: "De loonkosten voor werkgevers dalen, terwijl de werknemers netto meer loon overhouden."

Onverstandig

Maar werkgeversorganisaties VNO-NCW en MKB-Nederland noemen de opstelling van FNV en

CNV onverstandig. MKB-Nederland vreest dat de "prille economische groei" wordt bedreigd als Nederland zich, net als eind jaren negentig, weer door te hoge lonen uit de internationale markt prijst.

Een woordvoerder van VNO-NCW stelt dat de vakbonden ook vaders zijn van het economisch succes, omdat loonmatiging de internationale concurrentiepositie er bovenop geholpen heeft. "Wij zijn er niet op tegen dat werknemers meedelen in het succes, maar doe dat dan met eenmalige beloningen."

Den Haag

In de politiek zijn PvdA en CDA nog terughoudend met wensenlijstjes, nu het zo goed gaat. "Afwachten waar het kabinet mee komt", zegt Kamerlid Ferd Crone van de PvdA, die eerder pleitte voor meer geld voor onderwijs en zorg. Ook CDA'er Frans de Nerée tot Babberich wil wachten op het kabinet.

Opdracht 14

Als het economisch goed gaat willen werknemers meer loon

- a. Licht toe waarom werknemers dat kunnen eisen (en waarom hebben ze er volgens hen recht op).
- b. Verklaar dat werkgevers niet blij zijn met deze looneisen, vooral als ze streven naar blijvend herstel van het bedrijf.
- c. Stel dat de vakbonden niet die eis zouden stellen, wat zou er dan met het extra verdiende geld gebeuren?

Opdracht 15

Stelling:

Doordat de Nederlandse vakbonden de lonen verhogen wordt de hoogconjunctuur afgezwakt. Dit komt omdat de export geremd wordt. Dat is noodzakelijk vanwege de bezettingsgraad van de productiecapaciteit.

- a. Ben je het met de stelling eens? Geef argumenten.

Opdracht 16

- a. Stel het gaat economisch minder, Hoe zou dan het herstel kunnen werken als je er van uitgaat dat het prijsmechanisme op de arbeidsmarkt ook werkt?

Stelling:

Omdat in tijden van laagconjunctuur de lonen niet naar beneden kunnen worden bijgesteld omdat die lonen contractueel vastliggen, krijg je dat bedrijven juist personeel moeten ontslaan om niet failliet te gaan

- a. Ben je het met deze stelling eens? Geef argumenten

Werkloosheid loopt licht op

Uitgegeven: 20 november 2008 09:20

Laatst gewijzigd: 20 november 2008 13:06

VOORBURG/AMSTERDAM - De werkloosheid onder de Nederlandse beroepsbevolking is de afgelopen drie maanden licht opgelopen

Uit de nieuwste cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek ([CBS](#)) blijkt dat de werkloosheid in de maanden augustus tot en met oktober uitkwam op 3,8 procent, gemiddeld 294.000 personen. Dat zijn er drieduizend meer dan in periode juli-september.

De cijfers zijn seizoensgecorrigeerd. In absolute cijfers nam de werkloosheid nog wel af van 4 procent vorig jaar naar 3,6 procent. Over een langere periode genomen is er een afnemende daling te zien van de werkloosheid. In het afgelopen halfjaar nam de werkloosheid af met gemiddeld ongeveer tweeduizend personen per maand. In 2007 bedroeg de afname nog ongeveer zesduizend per maand.

Opdracht 17

- Een econoom beweert dat werkloosheid verdere werkloosheid in de hand werkt. Verklaar deze stelling.
- Een econoom beweert dat in een tijd van hoogconjunctuur een bepaald deel van de beloning van werknemers gedwongen moet worden gespaard. Dit gespaarde geld kan dan in een tijd van laagconjunctuur aan diezelfde werknemers worden teruggegeven zodat de werknemers kunnen blijven consumeren zodat de consumptie niet daalt.

Wat vind je van dit idee? Geef argumenten.

Bos verwacht 'dikke plus' in koopkrachtstijging

Uitgegeven: 29 november 2008 11:10

Laatst gewijzigd: 29 november 2008 23:16

DEN HAAG - De koopkracht gaat volgend jaar meer omhoog dan verwacht. Volgens minister Wouter Bos van Financiën wordt "die magere plus" van 0,5 procent "een dikke plus"

"Hoewel mensen in de eerste maanden van het jaar nog hoge energiekosten zullen hebben, gaan die daarna omlaag." Bos heeft dit volgens zijn woordvoerder gezegd tegen de Telegraaf, die daar zaterdag over publiceerde. Een van de oorzaken is de daling van de olieprijsen. "Aan de pomp merken mensen het natuurlijk al."

Olie duikt tot laagste niveau in vier jaar

Uitgegeven: 4 december 2008 21:41

Laatst gewijzigd: 4 december 2008 21:47

NEW YORK - De olieprijs is donderdag naar het laagste niveau in bijna vier jaar gedoken. Daarmee reageerden handelaren op sombere economische data die een slechte uitwerking kan hebben op de wereldwijde vraag naar energie.

De olieprijs ging ruim 6 procent omlaag tot onder de 44 dollar per vat lichte ruwe Amerikaanse olie. Een vat is sinds juli meer dan 100 dollar goedkoper geworden door de kredietcrisis. "Negativisme drukt genadeloos op de olieprijs", aldus een Amerikaanse analist.

Opdracht 18

Lees de twee artikelen. Leg uit dat doordat het economisch minder gaat de koopkracht van mensen feitelijk wel kan stijgen en de economische groei misschien wel minder zal terugvallen dan gedacht.

Samengevat: door de werking van de markt wordt de economische ontwikkeling gecorrigeerd. Als het bijvoorbeeld heel goed gaat met de economie, dan neemt de werkloosheid af, en kunnen werknemers meer loon eisen. Hierdoor worden de producten die geproduceerd worden duurder, en wordt de vraag naar die producten weer iets minder. De groei wordt dus enigszins afgezwakt door de marktwerking. Als het economisch slechter gaat, kan de aanpassing deels gaan via een daling van de prijzen. Een nog niet genoemd aspect is ook de sociale zekerheid. Gaat het economisch minder en raakt iemand werkloos dan valt zijn inkomen en daarmee zijn consumptieve uitgaven minder drastisch terug door de aanwezigheid van een sociaal stelsel en de daarbij behorende uitkeringen.

Hoofdstuk 4 De demping door de overheid...

De overheid kan ook van alles doen om te zorgen dat als het slechter gaat met de economie, dat het toch iets minder slecht gaat. Of slecht: dat een daling van de groei minder hoog is (dus bijvoorbeeld van 0.5% groei, dat het toch 1% wordt). In onderstaand artikelen staan tal van maatregelen die de overheid neemt om te zorgen dat de crisis die op dat moment dreigde minder heftig te laten zijn. Daarbij zijn er dus tal van maatregelen die zorgen dat de koopkracht op peil blijft (en zelfs verbeterd), de werkloosheid minder hoog oploopt. Maar ook ingrijpt als het te goed gaat met de economie en de inflatie oploopt.

Opdracht 19

Koopkracht volgend jaar verbeterd

Uitgegeven: 28 augustus 2008 16:09

Laatst gewijzigd: 28 augustus 2008 17:05

DEN HAAG - Minima gaan er volgend jaar niet op achteruit en werkende gezinnen gaan er het meest op vooruit. Het kabinet heeft donderdag een akkoord bereikt over de begroting voor volgend jaar. Deze wordt op Prinsjesdag gepresenteerd.

Minister Wouter Bos (Financiën) maakte donderdag duidelijk dat het gelukt is om de koopkracht voor alle kwetsbare groepen op peil te houden. In voorspellingen van het Centraal Planbureau (CPB) zaten zij aanvankelijk nog fors in de min.

Volgens Bos komt het kabinet ook de belofte na om werkende gezinnen wat extra's te geven. Vorig jaar kreeg het kabinet nog veel kritiek dat juist de hardwerkende Nederlander het tijdens economisch mindere jaren extra zwaar te verduren kreeg vanwege allerlei lastenverzwaringen.

"De grootste plussen zitten bij de werkende gezinnen", aldus Bos. "Het is een plaatje waar we trots op kunnen zijn."

BTW-verhoging

De verbeterde koopkracht is vooral het gevolg van het schrappen van de geplande BTW-verhoging en het schrappen van de WW-premie voor werknemers. Het kabinet gaat er vanuit, zoals vorige week gevraagd, dat de vakbonden hun looneisen zullen matigen. Zij riepen het kabinet eerder op de BTW-verhoging niet door te laten gaan.

Kinderopvang

Donderdag hakte het kabinet ook de knoop door over het extra geld dat nodig is voor de kinderopvang, waar opnieuw sprake is van financiële tegenvallers. Daarnaast is afgesproken dat het systeem van kinderopvang opnieuw wordt doorgelicht.

Uitgangspunt wordt het advies van de commissie-Bakker, die eerder dit jaar het kabinet adviseerde hoe meer mensen aan de slag kunnen worden geholpen.

Meer werken

Bakker stelde voor om de toeslag voor kinderopvang afhankelijk te maken van het inkomen van de meest verdienende ouder. Die aanpak stimuleert de minst verdiende de ouder (doorgaans de vrouw) meer te gaan werken.

In het huidige systeem bepaalt het gezamenlijke inkomen van man en vrouw de hoogte van de toeslag. Wanneer de nieuwe opzet ingaat, is nog niet duidelijk.

AOW-heffing

In het belastingplan, dat ook op Prinsjesdag wordt gepresenteerd, is de verdere uitwerking opgenomen van de AOW-heffing die ouderen met een wat hoger inkomen vanaf 2011 moeten gaan betalen.

In het regeerakkoord waren daar afspraken over gemaakt. Wie voor zijn 65e stopt met werken, krijgt een heffing. Wie wel doorwerkt tot zijn 65e, wordt ontzien.

- a. Streep in de tekst de maatregelen aan.
- b. Licht toe waarom de genoemde maatregelen tot een mindere daling van de economische groei zouden leiden

Brussel wil stimuleringspakket van 130 miljard

Uitgegeven: 19 november 2008 20:21

Laatst gewijzigd: 19 november 2008 20:32

BERLIJN - De Europese commissie werkt aan een uitgavenpakket van 130 miljard euro om de Europese economie te stimuleren. Dit zei een woordvoerder van het Duitse ministerie van economische zaken woensdag.

Volgens de woordvoerder wil Brussel een stimuleringspakket dat een omvang heeft van 1 procent van het nationaal inkomen. Hij wees erop dat dit voor Duitsland zou neerkomen op 25 miljard euro.

De omvang van de Nederlandse economie is bijna 600 miljard euro, waardoor de plannen voor Nederland zouden neerkomen op een impuls van een kleine 6 miljard euro.

Teruggang

De Europese Commissie presenteert naar verwachting op 26 november voorstellen waarin wordt neergelegd hoe Europa om wil gaan met de financiële crisis en de economische teruggang.

Vorige week bleek dat de economie in de eurozone voor het eerst sinds de invoering van de euro in een recessie is gekomen

Opdracht 20

Lees het artikel over de stimuleringsmaatregelen van Brussel.

Bedenk wat voor maatregelen de overheid nog meer kan nemen om de neergang van de conjunctuur tegen te gaan. (Dit heet **anticyclisch begrotingsbeleid**).

De Nederlandsche Bank ook tegen verhoging BTW

Uitgegeven: 8 augustus 2008 13:06

Laatst gewijzigd: 8 augustus 2008 17:41

AMSTERDAM - Door de dreigende economische malaise keren steeds meer partijen zich tegen de voorgenomen verhoging van de BTW.

Vrijdag heeft De Nederlandsche Bank (DNB) het kabinet opgeroepen van de belastingstijging af te zien als de inflatie sterk blijft toenemen.

De inflatie dreigt volgens president Nout Wellink van het instituut "dik door de 4 procent heen te schieten". In andere Europese landen is dit inmiddels al gebeurd. Om de geldontwaarding te beteugelen, moeten vakbonden volgens Wellink afzien van hoge looneisen.

Lonen

"De lonen zijn in een versnelling terechtgekomen op een moment dat de productiviteit afzwakt", aldus de bankpresident. Wellink roept de overheid, werkgevers en vakbonden op aan tafel te zitten met als uitgangspunt: "Wij willen geen herhaling van 2001."

Recessie

In dat jaar kwam de inflatie uit op 4,5 procent en belandde de Nederlandse economie in een recessie. Donderdag bracht het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) naar buiten dat de inflatie in juli is uitgekomen op 3,2 procent, het hoogste niveau sinds 2002.

Bonden

Werkgevers en vakbonden hebben er al op aangedrongen de voorgenomen BTW-verhoging van 19 naar 20 procent te schrappen. Het voorstel van Wellink valt daarom bij de FNV in goede aarde. De vakcentrale wil alleen niet vooruitlopen op de looneisen, die het altijd in het najaar bekendmaakt

Looneisen

Vakcentrale CNV stelt echter dat de vakbonden hun looneisen niet verder hoeven op te schroeven als het kabinet de BTW gelijk houdt. Volgens vice-voorzitter Rienk van Splunder heeft het kabinet er dus belang bij de oproep van Wellink te volgen

Opdracht 21

Lees het artikel over de DNB. Past het verhogen van de BTW in een situatie van hoogconjunctuur? Geef argumenten voor je standpunt.

SP wil brede inzet van werktijdverkorting

Uitgegeven: 9 november 2008 18:24

Laatst gewijzigd: 9 november 2008 19:46

DEN HAAG - De SP wil dat het kabinet werktijdverkorting verstrekt met een tijdelijke WW-uitkering aan zowel vaste als flexibele werknemers, die nu de tol dreigen te betalen van de crisis op de financiële markten.

Dat is een van de vijf voorstellen die SP-fractievoorzitter Agnes Kant zondag presenteerde om de negatieve effecten van de kredietcrisis op de economie te beperken.

Kant wil zo snel mogelijk in de Tweede Kamer met premier Jan Peter Balkenende in debat. Volgens haar moet het kabinet na het redden van banken nu ook banen en inkomens van mensen beschermen.

Minister Piet Hein Donner (Sociale Zaken) heeft al vijftien verzoeken gekregen van bedrijven en sectoren, waaronder de metaal- en technologische industrie, om met tijdelijke werktijdverkorting ontslagen te voorkomen.

Situaties

De minister van Sociale Zaken verstrekt in uitzonderlijke situaties werktijdverkorting, waarbij werknemers tijdelijk WW krijgen om hun werkgever de kans te geven een plotselinge crisis te boven te komen. Zo wordt voorkomen dat personeel moet worden ontslagen.

De crisis moet komen door onvoorziene omstandigheden. Eerder is werktijdverkorting verstrekt bij de uitbraak van mond- en klauwzeer en na de terroristische aanslagen op 11 september 2001.

Doorwerkbonus

Naast een brede inzet van werktijdverkorting, stelt de SP ook voor het schrappen van de zogeheten doorwerkbonus en premiekorting voor werkgevers die 62-plussers in dienst nemen en houden

Deze kabinetsplannen moeten mensen langer aan het werk houden, maar volgens Kant zijn ze nu zinloos. De SP was al geen voorstander van de plannen en door het schrappen ervan moet ruim een half miljard euro vrijgespeeld worden voor koopkrachtbehoud.

Opdracht 22

De SP stelt een aantal maatregelen voor om de gevolgen van de kredietcrisis te beperken.

- a. Noem een gunstig effect van de door de SP voorgestelde maatregelen en leg uit voor wie die maatregelen gunstig zijn.
- b. Noem een mogelijke reden waarom de regering zelf niet met deze plannen is gekomen.

Samengevat: de overheid kan ook proberen de economische situatie te beheersen. Dit kan bijvoorbeeld door als het economisch minder gaat de belastingtarieven te verlagen, of de overheidsuitgaven te verhogen. In hoogconjunctuur en als inflatie dreigt zou de overheid het omgekeerde kunnen doen. Dit heet anticyclisch begrotingsbeleid. De overheid zou in dat geval moeten remmen als het economisch goed gaat (hoogconjunctuur) en bij laagconjunctuur het omgekeerde moeten doen (stimuleren). Dit gaat we hierna bespreken: want of dit beleid *moet* is een politiek lastig punt.

Hoofdstuk 5 Maatregelen en hun prijskaartje

Het stimuleren van de economie kost geld, daar hoeft je niet lang voor gestudeerd te hebben. Of je dat nu doet door de belastingen te verlagen zodat de consumenten meer gaan kopen of door als overheid zelf bestedingen te doen aan bijvoorbeeld infrastructuur. In beide gevallen ziet het huishoudboekje van de overheid er minder goed uit. Het kan zelfs zover komen dat de overheid geld tekort komt dat ze moet lenen. Over zo'n lening moet rente betaald worden zodat de uitgaven van de overheid in de toekomst nog meer toenemen. De kans bestaat dat de overheid in de volgende jaren ook de rentebedragen moet lenen. Zo kan de overheid steeds meer in de problemen komen. .

Kan dat dan zomaar?

Als het geld uitgegeven wordt aan zaken die vele jaren meegaan en bijdragen aan de productie in Nederland en zo dus weer geld opleveren, dan is dat goed te verdedigen. Net als wanneer consumenten geld lenen voor het kopen van een huis of voor de studie van hun kinderen. Geld lenen voor een vakantie kan een consument in de problemen brengen.

Maar de overheid moet er natuurlijk wel voor zorgen dat het geld ook weer terugbetaald wordt aan het einde van de looptijd van de lening. Het is daarom verstandig om in goede tijden te sparen voor slechte tijden of af te lossen op leningen uit slechte tijden. Economisch is dat een duidelijk verhaal, maar politiek is het moeilijk te verkopen dat je in tijden dat het goed gaat de belastingen niet verlaagt of de uitgaven van de overheid niet verhoogt omdat er ook slechte tijden (kunnen) zijn (geweest).

Opdracht 23

- a. Leg uit dat de overheid in tijden van hoogconjunctuur overschotten op de begroting moet hebben.
- b. Leg uit dat verkiezingen om de vier jaar ervoor zorgen dat overschotten niet zo gemakkelijk te bereiken zijn.

Opdracht 24

Als de overheid een schuld opbouwt, kan je dan zeggen dat de huidige mensen en belastingbetalers er voordeel van hebben, terwijl de mensen/belastingbetalers in de toekomst er last van hebben. Geef een argument voor en een argument tegen deze opvatting.

Opdracht 25

- a. Verklaar hoe het kan dat de overheid een tekort heeft.
- b. Zijn er volgens jou omstandigheden dat de overheid een tekort mag hebben?
- c. Aan welke voorwaarden moet dan voldaan zijn?

Opdracht 26

Verklaar dat je kan zeggen dat een tekort een vorm van uitgestelde belastingheffing is.

Schuld Nederlandse overheid daalt flink

AMSTERDAM - De overheidsschuld bedroeg eind 2007 bijna EUR 254 miljard. Dit is EUR 2 miljard minder dan eind 2006, zo maakte het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dinsdag bekend.

De overheid behaalde voor het tweede opeenvolgende jaar een overschot op de begroting. In 2007 bedroeg het overschot EUR 2,2 miljard. Een jaar eerder was dat EUR 2,7 miljard, zo blijkt uit eerste ramingen.

Loonbelasting

De uitgaven van de overheid namen in 2007 met 4,3% toe terwijl de inkomsten met 4,1% stegen. 'De stijging van de inkomsten komt voor meer dan de helft door de ontvangsten uit de loonbelasting, die met EUR 6 miljard zijn toegenomen.

De BTW-opbrengsten stegen met EUR 3 miljard. De toegenomen uitgaven kwamen voornamelijk door gestegen loonkosten, overheidsinvesteringen en uitgaven voor zorg en welzijn', aldus het CBS.

Superdividend

De overheid ontving in 2007 voor EUR 1,8 miljard aan superdividend uit overheidsdeelnemingen. Conform de Europese boekhoudregels mogen deze superdividenduitkeringen niet als inkomsten geboekt worden. Deze opbrengsten worden wel deels aangewend voor het doen van extra uitgaven.

Overheidsschuld

De overheidsschuld is in 2007 verder gedaald naar 45,4 procent van het bbp. In 2006 was dit nog 47,9 procent.

De Nederlandse schuldquote ligt daarmee ver onder de Europese bovengrens van 60 procent. In 1993 bereikte de EMU-schuldquote nog een piek van 78,5 procent. Per hoofd van de bevolking bedraagt de schuld nu 15,5 duizend euro.

Overschot

De overheidsschuld kon in 2007 met EUR 2,0 miljard dalen, doordat er een overschot op de begroting gerealiseerd werd van EUR 2,2 miljard.

In 2007 is verder voor bijna EUR 3 miljard aan deelnemingen verkocht. 'Dit heeft niet geleid

tot een grotere afname van de schuld, omdat de overheid ruim EUR 3 miljard extra aan derden heeft uitgeleend', zo meldt het statistiekbureau.

Opdracht 27

In de tekst wordt de overheidsschuld genoemd. Bereken op basis van de gegevens in deze tekst hoe groot het BBP in 2007 (ongeveer) is.

Opdracht 28

- Licht toe hoe het tekort van de overheid kan dalen en zelfs kan omslaan in een overschot als het economisch goed gaat.
- Wat betekent dit voor de hoogte van de overheidsschuld (in relatie tot het BBP).

Opdracht 29

Bron CPB (Centraal Planbureau), gepubliceerd op 17 maart 2009.

Economie krimpt in 2009 én 2010

Voor 2009 wordt voor Nederland een economische krimp van 3½% geraamd. De laatste keer dat het Nederlandse BBP daalde was in 1982, toen met 1,2%. Een krimp van het BBP met meer dan 3% werd (afgezien van de oorlogsjaren) voor het laatst in de jaren dertig van de vorige eeuw genoteerd. In 2010 wordt een verdere krimp van de economie - met ¼% - voorzien. Nederland volgt hiermee een wereldwijd herstel (d.w.z: minder krimp), dat mede het gevolg is van expansief begrotings- en monetair beleid.

De krimp in 2009 is voor het overgrote deel het gevolg van afnemende uitvoer, deze daalt met 11¾%. De verslechterde vooruitzichten hebben direct gevolgen voor de investeringen. De investeringsquote van de marktsector loopt naar verwachting scherp terug naar 12¾% in 2010. De consumptie blijft naar verwachting redelijk stabiel in zowel 2009 als 2010.

Zal de staatsschuld van de Nederlandse overheid in 2009 en 2010 groter of kleiner worden? Verklar je antwoord.

Opdracht 30

- Als je zakgeld een stroomgrootheid is en je hoeveelheid spaargeld op de bank een voorraadgrootheid, wat voor soort grootheden zijn dan respectievelijk het overheidssaldo en de overheidsschuld
- Noem nog twee economische voorbeelden van een stroomgrootheid en een voorraadgrootheid.
- Als je kijkt naar de voetbalcompetitie wat noem je dan een stroom- en wat noem je een voorraadgrootheid?
- Vind je een voetballer als Johnny van de Beukering (een van de vele sterspelers van

het sterrenteam van N.E.C.) een voorraadgrootheid of een stroomgrootheid?

Samengevat: de overheid heeft de laatste decennia een staatsschuld. Dit kan je zien als een voorraadgrootheid. En dit bedrag kan veranderen door de begroting van de overheid. Als de overheid een tekort heeft, dan neemt de schuld toe. Dit is een schuld die de belastingbetaler in de toekomst zal moeten aflossen. Of je dit kan doen als overheid is een discussie die binnen de politiek wordt gevoerd en waar politici niet uit zijn. Het vergroten van de schuld door consumptie te stimuleren vinden de meeste politici onwenselijk. Maar ook in dat geval geldt dat sommige wel vinden dat dit mag. Want als bijvoorbeeld bepaalde mensen amper geld hebben en niet kunnen consumeren, dan is dat niet goed voor de economie en kan het leiden tot maatschappelijke spanningen, wat ook niet goed is voor de economie.

Hoofdstuk 6 En wat kan de ECB doen?

De ECB is de Europese Centrale Bank. Het is de taak van deze bank om ervoor te zorgen dat de Euro een stabiele munt is en blijft. Met de conjunctuur van de aangesloten landen heeft de ECB (eigenlijk) niets te maken. Dat is het probleem van de regeringen van de aangesloten landen zelf. Maar in de praktijk werkt het natuurlijk zo niet helemaal. Zoals ook wordt uitgelegd in de module over Europa en je in de module over de vermogensmarkt al hebt gezien, heeft de geldhoeveelheid in een land invloed op de bestedingen.

Als de Centrale Bank de rente verlaagt, zullen de handelsbanken de rente die ze rekenen aan consumenten en bedrijven normaal gesproken ook verlagen. Op deze manier wordt het voor bedrijven interessanter om te investeren en voor consumenten om te kopen met geleend geld. Zo heeft het beleid van de Centrale Bank invloed op de bestedingen en de conjunctuur.

ECB verlaagt rente tot 3,25 procent

Uitgegeven: 6 november 2008 13:55

FRANKFURT - De Europese Centrale Bank (ECB) heeft het rentepercentage in de eurozone donderdag met 0,5 procentpunt verlaagd. Bij zijn maandelijkse vergadering over het rentepeil besloot het bestuur van de ECB het belangrijkste rentetarief terug te brengen van 3,75 naar 3,25 procent.

De verlaging komt niet als een verrassing. Deskundigen zetten al in op een verlaging met een half procent.

Met de renteverlaging hoopt de ECB de economische groei te stimuleren nu de economie van de eurozone op de rand van een recessie lijkt te staan.

Nihil

De Europese Commissie meldde maandag dat de eurozone reeds in een recessie verkeert en voorspelde dat de economische groei volgend jaar vrijwel nihil zal zijn. Analisten verwachten dat de ECB in december nog eens overgaat tot een verdere verlaging van het tarief om de economische problemen te lijf te gaan.

De ECB heeft als gevolg van de lagere inflatie iets meer ruimte om de rente te verlagen. In de eurozone lag de inflatie in oktober op circa 3,2 procent. Afgelopen zomer was dat percentage nog zo'n 4 procent.

Renteverhoging ECB zo goed als zeker

Uitgegeven: 3 juli 2008 06:50

FRANKFURT - De ogen van de wereldeconomie zijn donderdag gericht op het rentebesluit van de Europese Centrale Bank (ECB). Volgens alle deskundigen staat het vast dat de ECB de rente met een kwart procentpunt zal verhogen tot 4,25 procent.

Met de eerste renteverhoging sinds 13 juni vorig jaar doet de ECB een poging de sterk stijgende inflatie in de eurolanden in te dammen.

ECB-president Jean-Claude Trichet liet vorige maand tot verrassing van de financiële wereld al doorschemeren dat de rente in juli omhoog zal gaan. De inflatie in de eurozone kwam in juni uit op het recordniveau van 4 procent.

Dit is ver boven de door de ECB nagestreefde waarde van 2 procent. Een renteverhoging wordt daardoor min of meer onvermijdelijk. De hogere rente maakt krediet duurder, waardoor de vraag naar goederen afneemt en de prijzen minder hard stijgen.

Opdracht 31

Lees de artikelen over de ECB.

- a. Wat doet de ECB in tijden van hoogconjunctuur?
- b. Wat doet de ECB in tijden van laagconjunctuur?
- c. Citeer een zin waaruit blijkt hoe een renteverhoging/verlaging doorwerkt op de conjunctuur.

De ECB wil ook dat de landen van de euro niet al te grote tekorten hebben. Want als die landen veel tekorten hebben, dan moeten ze meer geld lenen en neemt de rente toe, en daar heeft iedereen last van. Bijvoorbeeld de bedrijven die willen investeren. Men wil dat het tekort onder de 3% van het nationaal inkomen blijft. En als het tekort van een land daar boven komt, dan moet de overheid van dat land een boete krijgen. Overheden vinden dat niet leuk. In de praktijk is de boete tot op heden (nog) niet gegeven.

Frankrijk pompt 26 miljard in economie

Uitgegeven: 4 december 2008 15:07

DOUAI - De Franse overheid gaat 26 miljard euro in de economie pompen. Met investeringen in onder meer infrastructuur en steunmaatregelen voor de auto- en bouwsector, die aan miljoenen Fransen werk biedt, hoopt president Nicolas Sarkozy de Franse economie weer op de rails te krijgen.

Sarkozy kondigde het stimuleringspakket donderdag aan. Daarmee geeft Frankrijk invulling aan de oproep van de Europese Commissie om 200 miljard euro in de Europese economie te investeren.

"Deze crisis is een beproeving, een pijnlijke beproeving en een verschrikkelijke beproeving, maar we moeten vertrouwen houden in de toekomst", zei Sarkozy op een bijeenkomst in Douai, in Noord-Frankrijk.

Stimulans

De aangekondigde maatregelen moeten het bruto binnenlands product (bbp) volgend jaar een stimulans van 0,6 procentpunt geven. Het Franse begrotingstekort zal echter ook fors toenemen, tot 3,9 procent van het bbp, ruim boven de 3 procent die de Europese Unie als maximum hanteert.

De Franse overheid haalt 4 miljard euro aan investeringen in transport, onderwijs en defensie naar voren. Daarnaast kunnen staatsbedrijven met activiteiten in de energie- en transportsector en postbezorging op 4 miljard euro steun rekenen.

Om andere bedrijven te ondersteunen, zal de regering sneller BTW en andere belastingen teruggeven.

Auto

De autoverkoop moet worden gestimuleerd met een hogere subsidie op de aanschaf van een milieuvriendelijkere auto. Eigenaren die hun oude auto van de hand doen en een auto kopen die minder CO2 uitstoot, kunnen straks rekenen op 1000 euro. Dat was 300 euro.

Opdracht 32

- a. Maak een lijstje van hoe de Franse overheid volgens dit artikel de economie stimuleert.
- b. Wat vind je van deze plannen? Vind je het goed dat ze dit doen of niet. Geef argumenten

Geldhoeveelheid , bestedingen en inflatie

In de economische theorie vind je verschillende opvattingen over de invloed van de geldhoeveelheid op de bestedingen, de productie en inflatie. Om hierin wat duidelijkheid te scheppen kunnen we de zogenaamde **verkeersvergelijking van Fisher** gebruiken.

De vergelijking ziet er zo uit:

$$M \times V = P \times T$$

De letter M (money) staat voor de hoeveelheid geld die in een land in omloop is, dat wil zeggen in handen van de consumenten en producenten en dus niet in de banken. Het is het geld dat direct kan worden uitgegeven voor het kopen van goederen en diensten.

De letter V staat voor Velocity ofwel de omloopsnelheid. Hiermee bedoelen we het aantal keren dat een munt of bankbiljet, het geld, in een jaar gebruikt wordt voor een transactie. $M \times V$ geeft dus het geldbedrag weer dat in een jaar is uitgegeven. Als in een economie bijvoorbeeld 800 miljoen bankbiljetten van € 50,- per jaar gemiddeld drie keer worden uitgegeven, is met dit geld voor € 120 miljard aan goederen en diensten gekocht.

De P (price) staat voor de prijs van de transacties en de T (transactions) voor het aantal transacties (hoeveelheid goederen en diensten) dat in een jaar heeft plaatsgevonden. $P \times T$ staat dus voor de waarde van alle transacties, zeg maar het totale bedrag waarvoor goederen en diensten in een economie in een jaar zijn gekocht. (totale omzet)

Je begrijpt natuurlijk wel dat de waarde van alle transacties in een jaar gelijk moet zijn aan de totale hoeveelheid geld die in een jaar gebruikt wordt. Dus deze verkeersvergelijking lijkt een waarheid als een koe!!

Pas als we eens beter kijken en veronderstellingen gaan doen over de gebruikte grootheden blijkt dat deze verkeersvergelijking nuttig kan zijn.

Stel nu eens dat we in een hoogconjunctuur zitten en de productiecapaciteit (vrijwel) volledig bezet is. In onze vergelijking betekent dat dat de T niet meer kan groeien. Als in deze situatie de geldhoeveelheid M gaat groeien (en V blijft gelijk) dan zullen we zien dat die groei van de geldhoeveelheid alleen maar leidt tot een stijging van P, dus inflatie. Bij onderbesteding kan T nog wel groeien en kan een toename van M leiden tot een toename van T, wat betekent dat de productie en daarmee de werkgelegenheid kunnen toenemen. We gaan er steeds maar van uit dat de omloopsnelheid niet verandert en dat is ook meestal wel zo, zeker op de korte termijn. Deze omloopsnelheid heeft bijvoorbeeld te maken met de betalingsgewoonten van mensen en zal dus maar langzaam veranderen.

Opdracht 33

a. Stel dat het economisch zeer slecht gaat in een land, wat denk je dat dit voor de omloopsnelheid van het geld betekent?

b. Ben je het eens met de stelling dat de omloopsnelheid in principe constant is, maar dat deze wel kan veranderen door een economische schok als de kredietcrisis.

c. Kan je je voorstellen waarom een minister tijdens zo'n crisis zegt dat het geld moet blijven rollen en dat de omloopsnelheid van het geld behouden moet blijven?

Opdracht 34

De geldhoeveelheid groeit voornamelijk doordat gezinnen en bedrijven geld lenen.

Bekijk opnieuw de bron bij opdracht 29.

Wellink: ECB kan rente verder ver..gen

ANP/RTR

gepubliceerd op 20 maart 2009

AMSTERDAM - De rente in de eurozone kan volgens Nout Wellink verder om...g. Dat zei de president van De Nederlandsche Bank (DNB) vrijdag bij een bijeenkomst van de Amsterdamse beurs tegen persbureau Bloomberg.

- a. Beredeneer welk woord in de kop van het artikel zal hebben gestaan: verhogen of verlagen
- b. Beredeneer met behulp van de verkeersvergelijking van Fisher of hierdoor in 2009 en 2010 inflatie kan worden verwacht.

Samengevat: de Centrale Bank kan ook de economie stimuleren, of afremmen. Dit kan via de rentestand. In Europa is echter bepaald dat de Centrale Bank (de ECB) niet stuurt op economische groei, maar op inflatie. De rente gebruiken ze als instrument om te zorgen dat de inflatie beheersbaar blijft. De geldhoeveelheid moet in dit kader ongeveer meegroeien met de groei van het aantal transacties. Dit hangt samen met de verkeersvergelijking van Fischer, die zegt dat de som van de geldstromen gelijk is aan de som van de waarde van de geldstroom die samenhangt met transacties. Als de geldhoeveelheid meer zou groeien dan het aantal transacties, dan krijg je inflatie. En dat is onwenselijk. Om te zorgen dat ook de overheid niet bijdraagt aan de inflatie heeft de ECB ook regels opgesteld over de grootte van het tekort dat landen mogen hebben. Is het tekort groter dan dit percentage (3%) dan zouden er maatregelen moeten volgen. Maar dat is soms politiek lastig...

Hoofdstuk 7: Dus nooit meer recessie?

Eigenlijk verwacht je na het lezen van voorgaande hoofdstukken nooit een conjunctuurcrisis. Want meestal herstelt de economie zichzelf via de markt en als dat niet gebeurt, is er een overheid die aan de knoppen draait en een Centrale Bank die dat doet. Het lijkt een beetje toveren. Het gaat slecht, o dan doet de markt dit, dan doet de overheid dat en de Centrale Bank speelt een beetje met de rente. Niks aan de hand dus. Recessie, laagconjunctuur: het kan gewoon niet...

Maar iedereen weet wat er bijvoorbeeld in 2008 is gebeurd. Kredietcrisis... Hoe kan dat dan? En waarom is het niet in één keer terug te draaien? Dat is een moeilijk probleem. In de eerste plaats is het de vraag of beleidsmakers de omslag aan zien komen en of ze dan iets kunnen doen. Op zich kan een omslag ook helemaal niet erg zijn. De markten moeten afkoelen, zoals dat heet. Lange files, bedrijven die amper personeel kunnen vinden, prijzen die oplopen omdat er te veel vraag is, dat is ook niet gunstig voor de mens en voor de economie. Een crisis an sich hoeft dus geen ramp te zijn. Trouwens, bedrijven worden gedwongen efficiënter te werken, de arbeidsproductiviteit op te voeren, te reorganiseren. Zwakke bedrijven zullen het eerste het lootje leggen. De economie kan gezonder uit de crisis komen. De nu meest productieve economieën hebben de meeste laagconjuncturen en crisis doorstaan. Het probleem ontstaat als de crisis onbeheersbaar blijkt te zijn: en dieper gaat dan gewenst. Een dipje mag, een dip willen veel politici en burgers en bedrijven niet. Want een crisis doet pijn bij bepaalde mensen. Mensen die bijvoorbeeld net een nieuw bedrijfje zijn begonnen, of die net een nieuw huis hebben gekocht en nu merken ze dat hun baan op de tocht staat omdat het economisch minder gaat.

Een probleem hierbij zijn de zogenaamde *sticky prices*. Neem als voorbeeld de lonen. Stel dat het economisch slechter gaat en er werkloosheid optreedt. Je zou dan kunnen denken: hee, de markt moet werken, de lonen moeten omlaag... Maar zo werkt het niet. De lonen liggen vast in CAO's en loonsverlaging leidt tot arbeidsonrust: stakingen of andere acties van werknemers. Gaat het economisch slechter en neemt de vraag naar producten af, dan zullen bedrijven eerst merken dat hun voorraden toenemen (want vaak is zo'n vraagdaling onverwachts). Ze zullen dan de productie inkrimpen en misschien zullen ze, als andere fabrikanten hun prijs verlagen, dit ook doen. Maar de kans is groot dat een A-merk als Coca Cola wacht met een prijsdaling. En voor heel veel producten geldt dit. Het heeft tijd nodig voordat de markt zich kan en wil aanpassen.

Bij sommige producten verandert de prijs wel snel. Een voorbeeld is het krantenbericht over olie en de olieprijs in deze module. Daardoor veranderde ook de prijs van benzine aan de pomp. Andere prijzen van goederen (en ook van arbeid) zijn veel minder conjunctuurgevoelig. In dat geval past de hoeveelheid zich aan. Bedrijven hebben vaak ook een bepaald beleid op dit gebied: ze hebben een A-merk (A) en een minder kwaliteitsmerk (C). Als door de conjunctuurverandering de verkoop van A afneemt, dan gaan ze meer van C verkopen en produceren.

Opdracht 35

Een bedrijf produceert twee merken boter. Namelijk Boka en Green Band. Boka is het kwaliteitskeurmerk en wordt verkocht voor 1 euro en vijftig cent per pakje. Green Band is een gewone boter – niks chiques, maar wel smeerbaar en wordt verkocht voor 1 euro per pakje. Het bedrijf kan 10.000 pakjes boter per dag maken. Op dit moment worden er 2.000 pakjes Boka per dag geproduceerd en 8.000 pakjes Green Band.

Licht toe wat er met de productie gebeurt als de economische groei daalt met 2%. Wat betekent dit voor de werkgelegenheid in het bedrijf?

Opdracht 36

Beantwoord dezelfde vraag, maar nu voor een bedrijf dat een luxe en een minder luxe auto verkoopt. Hoe zal in dat geval de hoeveelheidsaanpassing plaatsvinden?

Opdracht 37

In welke sector verwacht je eerder prijsaanpassingen - in die van boter of die van auto's in geval van een economische neergang? Motiveer je keuze.

De vraag is dan ook hoe moet de markt zich aanpassen als er economische neergang is. Als de prijzen gaan dalen, dan kan het zijn dat de economie weer aantrekt. Dat men weer een auto gaat kopen. Maar iedereen weet dat de economie veel met psychologie te maken heeft. Dalende prijzen kunnen zowel goed als niet goed werken. De consument kan roepen: wauw, nu koop ik die blauwe jurk met gele stippen, want hij is 10% goedkoper! De consument kan ook denken: Nee, dit jaar maar geen jurkje met gele stippen, want ik heb genoeg jurken in de kast en misschien is die jurk over een maand nog goedkoper...

Economie draait om menselijk gedrag: en dat kan je niet (volledig) sturen, en misschien wel helemaal niet.

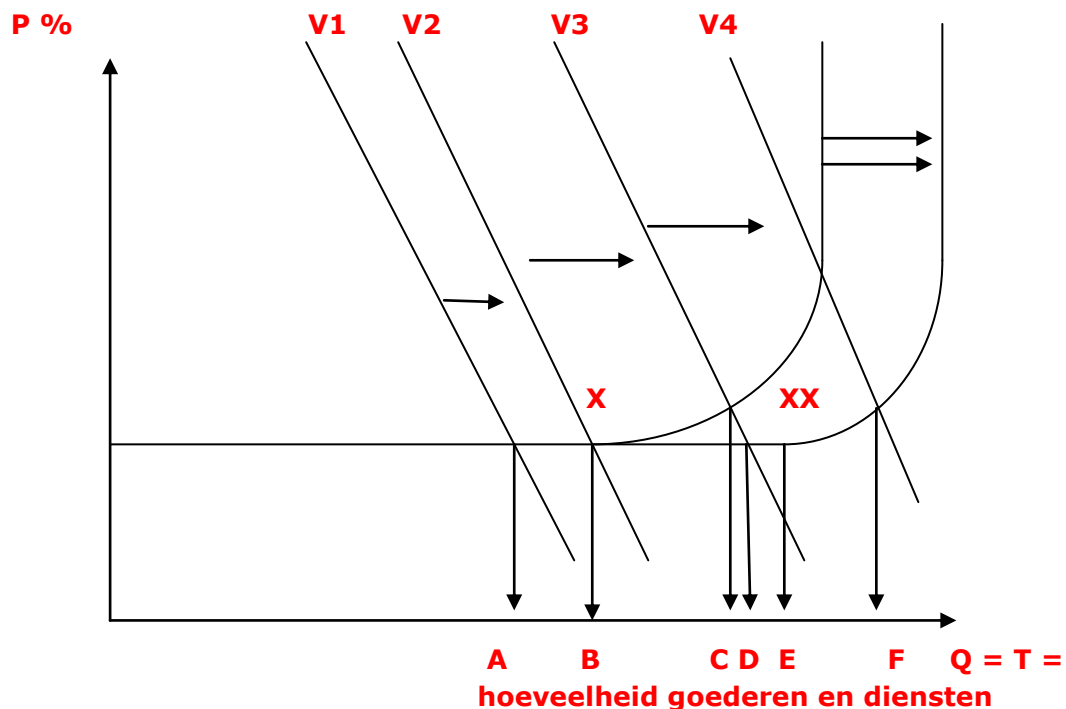
De macrovraag en het macroaanbod.

Het woord macro betekent groot, micro klein. In de economie gaat het bij micro om het economische gedrag van een consument of een producent, bij macro om het gedrag van alle consumenten en alle producenten bij elkaar opgeteld.

Wanneer we het hebben over de groei van een economie, dus de groei van het BBP en het nationaal inkomen, gaat dat over de economie als geheel en zijn dat voorbeelden uit de macro-economie. Deze hele module gaat dus om macrozaken.

In de volgende grafiek wordt het verband gelegd tussen de verandering van de totale bestedingen, de totale vraag naar goederen en diensten – de macrovraag -, het totale aanbod van goederen en diensten door bedrijven – het macro-aanbod -, en mate van prijsstijging (= inflatie)

De macrovraaglijnen zijn met een V weergegeven, het macroaanbod is op de horizontale as af te lezen.

Op de verticale as staat het prijsniveau in de economie, op de horizontale as de aangeboden hoeveelheid goederen en diensten in de economie.

We redeneren stap voor stap. Stel dat de economie zich in de volgende uitgangspositie bevindt. Er wordt bij een gegeven inflatieniveau, zeg 1 %, geld besteed aan de hoeveelheid A goederen en diensten (= macro vraag), die ook gemakkelijk kunnen worden geproduceerd (= macroaanbod) door de bedrijven in deze economie. De economie bevindt zich in een laagconjunctuur. Er is nog veel werkloosheid en bedrijven maken weinig winst, en kunnen veel meer produceren dan er vraag is naar hun producten.

Van V1 naar V2

De bestedingen nemen toe. De vraag naar goederen en diensten neemt dus toe. De macrovraaglijn verschuift naar rechts. Bedrijven zijn blij meer klanten te hebben en zullen met plezier de gevraagde goederen en diensten produceren en leveren. Tegen dezelfde prijs als voorheen, natuurlijk. De economie groeit naar een productie van B. De productiecapaciteit van de bedrijven wordt beter bezet: de bezettingsgraad neemt toe. De economie verlaat het dal van de laagconjunctuur. Een flink deel van de werkloosheid verdwijnt.

Van V2 naar V3

Door toegenomen bestedingen is de productie op niveau B gekomen (X). Nu is de gemiddelde bezettingsgraad van de alle bedrijven in de economie ongeveer 80 % van de productiecapaciteit. De werkloosheid is op een niveau teruggevallen, dat er altijd wel zal zijn. De economie bevindt zich in een soort natuurlijk evenwicht. Als de bestedingen nu verder groeien en de macrovraag toeneemt, moeten de bedrijven extra inspanningen doen en kosten maken. Meer en meer mensen moeten overwerken, er komt een tekort aan goed personeel, die meer loon zullen vragen. Bedrijven zullen hun prijzen verhogen, ook omdat klanten blijkbaar meer bereid zijn te betalen. De productie en het BBP lopen op, maar nu ook het prijsniveau. De inflatie neemt toe. Een deel van de extra vraag naar goederen en diensten gaat in prijsstijgingen zitten. Neemt bij een vraagtoename van bijvoorbeeld 3 % bij V1 naar V2 ook de productie met 3 % toe, een verdere vraagstijging van 3 % bij V2 naar V3 leidt tot een kleinere groei van het aantal geproduceerde goederen en diensten, zeg 2 %.

De economie bevindt zich nu in een hoogconjunctuur.

Van V3 naar V4.

Een nog grotere macrovraag naar goederen en diensten levert een steeds grotere inflatie op. Bedrijven kunnen met hun productie de vraag niet bijbenen. Theoretisch zou de vraag kunnen toenemen tot voorbij punt C, waarna alle extra vraag niet meer tot een grotere productie, maar alleen nog maar tot prijsstijging zal leiden.

In de praktijk groeit de vraag naar goederen en diensten dan niet meer en slaat een hoogconjunctuur om.

Bij een grotere vraag naar hun producten zullen bedrijven ondertussen hun productiecapaciteit door investeringen hebben vergroot. Er is beter geschoold personeel aangenomen, het oude personeel is meer geschoold. Er is geïnvesteerd in technologisch vernieuwde kapitaalgoederen. Het natuurlijk evenwicht, ongeveer 80 % bezettingsgraad, ligt nu bij een macroaanbod van E. Een bestedingsgroei van V3 naar V4 leidt nu helemaal tot een productiegroei naar D, zonder dat er inflatie optreedt.

Opdracht 38

Lees opnieuw de bron bij opdracht 29.

- a. In welke situatie in de tabel bevindt zich de Nederlandse economie in 2009, A., B. of C.?

Wellink: ECB kan rente verder verlagen

ANP/RTR

gepubliceerd op 20 maart 2009 15:20

AMSTERDAM - De rente in de eurozone kan volgens Nout Wellink verder omlaag. Dat zei de president van De Nederlandsche Bank (DNB) vrijdag bij een bijeenkomst van de Amsterdamse beurs tegen persbureau Bloomberg.

- b. Leg uit naar welke situatie in de grafiek Wellink wil dat de Nederlandse economie zich ontwikkelt, naar situatie A., B. of C.?
- c. Leg uit hoe de economie daar door een renteverlaging van de ECB kan komen.

Opdracht 39

Transportbedrijf BV Vooruit heeft 30 vrachtwagens lopen, die elk dagelijks gemiddeld € 2.000,= omzet opleveren. Nu het wat minder gaat zijn er 21 op de weg.

- a. Bereken de bezettingsgraad van BV Vooruit in procenten

Als de economie zich in een laagconjunctuur bevindt en nog niet in het natuurlijke evenwicht, zal bij toenemende bestedingen de gemiddelde productiecapaciteit van de bedrijven in het land toenemen, tot ongeveer 80 % bij het natuurlijke evenwicht.

Het is een gemiddelde. Er zijn bedrijven waar bij tragere economie de bezettingsgraad sneller terugloopt dan bij andere bedrijven.

- B. Bereken of door een tragere groei van de economie de bezettingsgraad bij autoconstructeurs sneller of minder snel terugloopt dan in de supermarktbranche.
- c. Noem twee soorten bedrijven waar de bezettingsgraad snel zal stijgen als de economie weer aantrekt.

Samengevat: De markt zorgt tot op heden niet altijd voor een automatisch herstel als er zich een recessie voordoet. Ook de overheid en de banken kunnen de recessie niet altijd keren. Crisis hoort bij een maatschappij in ontwikkeling. De effecten van een crisis zijn voor veel mensen niet leuk (maar dat geldt ook als het economisch zeer goed gaat en de mensen veel moeten overwerken en in de file staan)

Groei & Conjunctuur

De grote samenvatting

Groei

Waarom kunnen en worden er in een economie steeds meer goederen en diensten geproduceerd? Waarom wordt er steeds meer 'verdiend'? En is het ene land rijker dan het andere? Waarom groeit jaar in jaar uit de productiecapaciteit van bedrijven en van het hele land? De **productiecapaciteit** is de hoeveelheid goederen en diensten die er in een bedrijf, sector of hele economie **KAN** worden geproduceerd.

Er wordt geproduceerd met de drie **productiefactoren *natuur, arbeid en kapitaal***.

(Vaak wordt er nog een specifieke vorm van arbeid als aparte productiefactor opgevoerd: ondernemerschap) De productiecapaciteit stijgt als de hoeveelheid van deze drie productiefactoren toeneemt (kwantiteit), maar vooral de kwaliteit ervan. De twee belangrijkste oorzaken van een kwaliteitstoename zijn ***scholing*** (arbeid) en ***technologische ontwikkeling***, of toegepaste technische kennis (kapitaal). Zo zijn de meeste inwoners van Nederland steeds beter geschoold en kunnen met aangeschafte (investeringen) machines en apparaten, die technisch steeds meer kunnen, steeds meer produceren. Deze twee zijn dus de belangrijkste groeifactoren.

Tussen haakjes: productie of **toegevoegde waarde** bij bedrijven wordt gemeten door ***van de omzet de inkoopwaarde van de goederen en diensten en/of de grondstoffen af te trekken***. Alle toegevoegde waardes van bedrijven in een hele economie opgeteld vormen de nationale productie (**BBP**). Daarin zit ook de productie bij bedrijven die geen omzet hebben en daar dus ook niet mee kan worden gerekend. De productie van deze non-profitorganisaties wordt gelijkgesteld aan de optelling van alle lonen en salarissen die deze organisaties uitbetalen. Het gepubliceerde BBP bestaat dus uit een optelling van alle toegevoegde waardes van de bedrijven plus alle lonen en salarissen van non-profitorganisaties.

Conjunctuur

Hoe groot is de werkelijke productie en het verdiende inkomen in een economie? In hoeverre wordt van die groeiende productiecapaciteit daadwerkelijk gebruik gemaakt? De Nederlandse economie groeit over een langere periode gemiddeld net iets meer dan 2 % per jaar. Dat is de ***trend***. Gemiddeld wordt er jaarlijks ruim twee procent meer goederen en diensten geproduceerd dan het jaar ervoor. Hoeveel er daadwerkelijk wordt geproduceerd, en dus in hoeverre van de productiecapaciteit gebruik gemaakt wordt, hangt van de bestedingen af. De **bestedingen** zijn de ***totale vraag naar goederen en diensten in een economie***.

In een economie zijn er 4 groepen besteders (erachter staat hoe de bestedingen van de groepen worden genoemd, en tussen [] het symbool daarvoor)

1. ***De consumenten***: consumptieve bestedingen [C]
2. ***De producenten***: investeringen [I]
3. ***Het buitenland***: export (- import) [E – M]
4. ***De overheid***: overheidsbestedingen [O]

Deze 4 groepen besteders geven jaarlijks niet evenveel geld uit. Integendeel. In de ene periode wordt er veel minder geld uitgegeven aan goederen en diensten dan in een andere periode. Dat betekent ook dat in de ene periode de economie veel minder groeit dan in een andere periode. (In bijna alle economieën op de hele wereld, nu en in de geschiedenis, zien we deze golfbewegingen in de economie; goede tijden worden afgewisseld met slechte tijden)

In een **hoogconjunctuur** groeien de bestedingen en daarmee de productie met een **hogere percentage dan het gemiddelde** van 2 %, de trend. In een **laagconjunctuur** groeien de bestedingen en daarmee de productie met een **lager percentage dan de trend**. (Ook de Nederlandse economie na WO II groeit dan weer sterk, dan weer traag. Voor dit jaar, 2009, wordt een negatieve groei verwacht. Dat is heel uitzonderlijk, want het zal pas de 3^e keer in 60 jaar tijd zijn dat er minder goederen en diensten worden geproduceerd dan het jaar ervoor!)

Door de tragere en dan weer snellere groei van de bestedingen, zijn er de volgende **kenmerken** van laagconjunctuur en hoogconjunctuur waar te nemen (in tabelvorm):

	<i>Laagconjunctuur</i>	<i>Hoogconjunctuur</i>
In de bedrijven en hele economie	<i>Lagere bezettingsgraad</i> = minder gebruik maken van de productiecapaciteit (meestal in % weergegeven)	<i>Hogere bezettingsgraad</i> = meer gebruik maken van de productiecapaciteit (meestal in % weergegeven)
Op de arbeidsmarkt	- <i>De vraag naar arbeid stijgt minder dan het aanbod van arbeid</i> ($V_a < A_a$) - De arbeidsmarkt wordt <i>ruimer</i> - Het aantal <i>vacatures daalt</i> - <i>de werkloosheid neemt toe</i> - als eerste worden tijdelijke werknemers (uitzendkrachten) ontslagen - Er is sprake van het <i>ontmoedigingseffect</i> - er is een <i>neerwaartse druk op de lonen / lonen stijgen (vertraagd)minder snel</i> (vakbonden staan bij Cao-onderhandelingen zwakker, werkgeversorganisaties sterker)	- <i>De vraag naar arbeid stijgt sterker dan het aanbod van arbeid</i> ($V_a > A_a$) - De arbeidsmarkt wordt <i>krapper</i> - Het aantal <i>vacatures stijgt</i> - <i>de werkloosheid daalt</i> - als eerste worden tijdelijke werknemers (uitzendkrachten) aangetrokken - Er is sprake van een <i>aanzuigeffect</i>. - Er is een <i>opwaartse druk op de lonen / lonen stijgen (vertraagd) sneller</i> (vakbonden staan bij Cao-onderhandelingen sterker, werkgeversorganisaties zwakker)

Op de markten en in de bedrijven	- De vraag naar goederen en diensten daalt, waardoor de winsten van bedrijven dalen	- De vraag naar goederen en diensten stijgt, waardoor de winsten van bedrijven stijgen .
In de geldeconomie	- Dalende prijzen = minder bestedings inflatie, omdat de vraag naar goederen en diensten daalt. - Bij een extreme laagconjunctuur, zoals in 2009, kan er deflatie (= prijsdaling) ontstaan. - Er is minder vraag naar geld, er wordt minder geleend. De geldhoeveelheid neemt af. - De rente daalt, omdat er minde vraag naar geld is.	- Stijgende prijzen = hogere bestedingsinflatie, omdat de vraag naar goederen en diensten stijgt. - - Er is meer vraag naar geld, er wordt meer geleend. De geldhoeveelheid neemt toe. - de rente stijgt omdat er meer vraag naar geld is.
(andere) gemeten conjunctuurindicatoren	- lager consumentenvertrouwen - lager producentenvertrouwen - lagere orderportefeuilles (minder productieopdrachten bij bedrijven)	- hoger consumentenvertrouwen - hoger producentenvertrouwen - grotere orderportefeuilles (meer productieopdrachten)

Waarom?

De vraag waarom de ecomische groei dan weer sterker wordt, dan weer vertraagd, is moeilijk te beantwoorden. Er zit een massapsychologisch kantje aan. Na regen komt zonneschijn. En bomen groeien niet tot in de hemel. Een sportteam wordt ook niet jaren achtereen, met hetzelfde team, winnaar van de Championsleague voetbal.

Beter is de vraag te beantwoorden, waarom de groei terugloopt of weer stijgt, eenmaal er een omslag is. Als er eenmaal door bijvoorbeeld consumenten of het buitenland minder besteed wordt, dalen winsten en schroeven veel bedrijven ook hun investeringen terug. De groeivertraging wordt versterkt, ook al omdat werknemers minder zullen gaan

verdienen, er ontslagen vallen, er dus minder koopkracht is en bestedingen verder teruglopen. Vanuit een economisch dal kan zo ook ineens snel de groei weer toenemen.

De bestedingen vanuit het buitenland, de export, zijn voor de groei van de Nederlandse economie erg belangrijk. Nederland is immers een klein land met een open economie. De consumptieve bestedingen in bijvoorbeeld de USA zijn veel belangrijker voor de groei van de Amerikaanse economie. Dat is goed om te weten als er over conjunctuurbeleid wordt gedacht.

Een vervelend kenmerk van hoogconjunctuur is inflatie. Het belangrijkste negatieve kenmerk van een laagconjunctuur is de stijgende werkloosheid (en bij een crisis deflatie). Vooral deze negatieve kenmerken en alle gevolgen daarvan houden mensen en dus de politiek erg bezig. Begrijpelijk. Verdwijnen die negatieve kenmerken vanzelf, of niet?

Geen beleid? Laat de markt haar werk doen? Niet ingrijpen?

Er zijn wel degelijk krachten in een economie die ervoor zorgen dat de problemen vanzelf minder groot worden. Bij teruglopende vraag op goederen - en dienstenmarkten zullen de prijzen dalen. Dat op zich is weer een koop prikkel. Met de vraag - en prijsdaling zullen bedrijven minder verdienen en ook minder loon willen uitbetalen. Lagere lonen zorgen voor minder loonkosten per product, waardoor bedrijven hun goederen en diensten goedkoper kunnen aanbieden, die gemakkelijker (ook in het buitenland) kunnen verkopen en weer winst kunnen maken. De werkloosheid kan zo weer minder worden.

Hetzelfde verhaal gaat op bij een flinke hoogconjunctuur, maar dan andersom natuurlijk. De sterke inflatie kan zo verdwijnen.

In de geschiedenis blijken deze redeneringen wel op te gaan, maar onvoldoende om alles mooi op zijn pootjes te laten terechtkomen. Bijvoorbeeld tijdens de crisis van de jaren 30, maar ook later als de overheden in de economie hebben ingegrepen. In landen als Nederland heeft de overheid bijvoorbeeld een groot sociale zekerheidsstelsel opgezet. Wie nu bijvoorbeeld werkloos wordt, verliest niet zijn hele inkomen, maar krijgt een uitkering. De werkloze behoudt dus een groot deel van zijn koopkracht, waardoor de bestedingen niet zo hard achteruit hollen en de crisis wordt verergerd. De sociale zekerheid zorgt dus voor conjunctuurdemping; de groeivertraging is minder erg dan die zou zijn geweest zonder een goede sociale zekerheid.

Ingrijpen?

In een laagconjunctuur lopen de bestedingen van 3 groepen besteders terug. En dat zorgt voor toenemende werkloosheid en alle gevolgen van dien. In de jaren 30, de grote crisisjaren, was een nu beroemde econoom, Keynes (speek uit Keens), van mening dat de economie niet vanzelf op zijn pootjes terecht zou komen. De economie moet een handje geholpen worden. En als de drie groepen besteders, consumenten, producenten en het buitenland, onvoldoende besteden, kan alleen de overheid redding brengen. Door een beleid te voeren van meer geld uitgeven en het mogelijk maken de andere drie besteders meer te laten besteden. De overheid moet dus zelf meer besteden (uitgaven verhogen) en de belastingen (inkomsten) verlagen, waardoor consumenten en bedrijven geprikkeld worden meer te besteden. In tijden dat de drie besteders op de rem gaan staan, moet de overheid juist 'gas geven'. Dus handelen tegen de cyclus in. En niet zelf

ook gaan bezuinigen, de tering naar de nering zetten, zoals bijna alle economen eerst dachten.

En andersom, bij een hoogconjunctuur wordt er door de drie besteders teveel uitgegeven waardoor inflatie ontstaat, moet de overheid juist een 'rem'-beleid voeren. Dan moet de overheid haar uitgaven juist terugschroeven en de belastingen (inkomsten) verhogen. Dus ook tegen de cyclus in. Dit beleid wordt daarom een **anticyclisch begrotingsbeleid** genoemd.

Dat anticyclische begrotingsbeleid heeft echter gevolgen voor de omvang van de **staatsschuld**. Bij een laagconjunctuur leiden grotere overheidsuitgaven en minder overheidsinkomsten tot een (groter) **begrotings – en financieringstekort**. De overheid moet geld lenen, en de staatsschuld loopt op. Bij een hoogconjunctuur draaien de zaken om: hogere (belasting)inkomsten en kleinere overheidsuitgaven leiden tot een **begrotings- en financieringsoverschot**, waarmee de staatsschuld kan worden afgelost.

In schema:

	<i>laagconjunctuur</i>	<i>hoogconjunctuur</i>
Consumenten / producenten / buitenland	Lagere bestedingen	Hogere bestedingen
Overheid	‘ gas geven’: Overheidsuitgaven (overheidsbestedingen) vergroten Belastingen (inkomsten) verlagen	‘ remmen’ : Overheidsuitgaven (overheidsbestedingen) verkleinen Belastingen (inkomsten) verhogen
Begrotingssaldo / financieringssaldo en staatsschuld	Negatief begrotingssaldo en financieringssaldo Overheid moet meer geld lenen De staatsschuld stijgt	Positief begrotingssaldo en financieringssaldo Overheid kan geld aflossen De staatsschuld wordt minder.

In harmonie met de overheid kunnen ook centrale banken een steentje bijdragen door op de vermogensmarkt een **rentebeleid** te voeren. Voor de Nederlandse economie kan de ECB in een laagconjunctuur de rente verlagen, waardoor lenen goedkoper wordt, er meer wordt geleend en uitgegeven. De bestedingen van consumenten en producenten kunnen met het goedkoper geleend geld stijgen, en de economie laten groeien. Bij een hoogconjunctuur en inflatie moet de ECB dan de rente verhogen. Geld lenen wordt dan duurder.

De harde realiteit

In de praktijk blijkt het moeilijk dit mooie beleid op papier goed uit te voeren.

- a. Het zijn de politici die het moeten doen, en die geven natuurlijk graag geld uit en verlagen belastingen om kiezers te winnen in tijden van werkloosheid. Maar als het weer goed gaat, hebben politici het erg moeilijk om belastingen te verhogen en de uitgaven te verminderen. In de praktijk blijkt het dus zeer moeilijk om de staatsschuld via bezuinigingen terug te dringen.
- b. Beslissingen nemen in een democratie kost tijd. En als er een beleidsbeslissing is genomen, duurt het meestal nog wel even voordat die kan worden uitgevoerd.
- c. Het kan ook technisch onmogelijk zijn om een besluit direct uit te voeren. Voor het bouwen van bijvoorbeeld een weg moeten eerst bijvoorbeeld tekeningen gemaakt worden, en onderzoek gedaan.

Als gevolg van b. en c. wordt er risico gelopen dat de overheidsuitgaven pas effect hebben als de economie al weer flink op weg is naar een hoogconjunctuur, en dat zo de inflatie wordt aangejaagd. (dan werkt dit beleid procyclisch – versterkt de conjunctuur – in plaats van anticyclisch)

- d. Voor de Nederlandse economie is de export erg belangrijk. De Nederlandse regering heeft bijna of geen van deze anti-cyclische beleidsmogelijkheden om de exportvraag te vergroten. (Daarom zijn er nu economen die vinden dat de Nederlandse regering niet al teveel zou moeten doen, maar moet wachten tot de wereldhandel aantrekt)